

ARAP BAHARININ TÜRKİYE'YE OLAN EKONOMİK VE SOSYAL ETKİLERİ

Davut BUZKIRAN

Pamukkale Üniversitesi

Araştırma Görevlisi

dbuzkiran@pau.edu.tr

Hüseyin KUTBAY

Pamukkale Üniversitesi

Araştırma Görevlisi

hkutbay@pau.edu.tr

ÖZET

Birçok kesim tarafından petrolün gerekçe gösterildiği, diğer kesimlerin ise demokrasinin Orta Doğu ülkelerinde yaşayan bireylerinde hakkı olduğunu iddia eden gerekçelerle birlikte Irak, Suriye, Lübnan, Cezayir, Tunus, Fas gibi ülkeler iç karışıklıklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum sadece ilgili ülkelerin yaşam koşulları ve ekonomisini değil aynı zamanda bu ülkelerle ihracat ve ithalat yapan ülkeleri de olumsuz etkilemiştir. Yaşanan bu olumsuz etkileşim bir zincir haline gelerek güçsüz ekonomilerde de ciddi yaralar açmıştır. Bu ciddi yaraların sarılmasının ilgili ülkelere demokrasinin getirilmesi ile son bulacağını iddia eden Birleşmiş Milletler olayların son bulmaması ve giderek domino etkisiyle yayılmasıyla birlikte gerçekleri hala görememektedir.

Bu çalışma da Orta Doğu ülkelerinde yaşanan krizin Türkiye'nin sosyal ve ekonomik göstergelerine nasıl etki yaptığı araştırılarak, küreselleşmenin Orta Doğu ülkelerinin Türkiye için önemi veya ABD-Irak gibi birbirinden çok uzak ve alakasız değerleri taşıyan ülkeler adına da çok önemli bir yer edindiğine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cari Açık, Arap Baharı, Göç.

Alan Tanımı: UluslararasıEkonomi (Ekonomi)

THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFECTS OF ARAB SPRING ON TURKEY

ABSTRACT

Justification shown by many sectors of oil, the other segments claim that that members have the right to live in democracy in the Middle East with reasons such as Tunisia, Egypt, Syria, Libya, Yemen, Algeria, Bahrain, Jordan countries faced internal power. This condition, not only the living conditions and economy of the countries concerned but also these countries have a negative impact on the export and import. This negative interaction has serious wounds in weak economies by becoming a chain. The United Nations claiming that this is a serious wounds to heal would end with the introduction of democracy in the countries concerned and UN has not and still can not see the truth about domino effect of increasing the spread of the incidents.

This paper, the crisis in the Middle East countries the investigating how they impact Social and economic indicators of Turkey and the globalization The importance of the Middle East countries for Turkey or values and irrelevant as far apart as the United States and Iraq which has clearly taken a very important place in the name of the countries will be discussed.

Keywords: Current Account Deficit, Arab Spring, Migration.

Jel Code: F02, F22, H62

1. GİRİŞ

Karmaşık bir cümle olarak bilinen Arap Baharı 2010 yıllarında Tunus'ta bir seyyar satıcının kendisini canlı canlı ateşe vermesiyle başlayan bir dönüşüm sürecidir. Bu dönüşümün ilk tohumları 17 Aralık 2010 tarihinde atılmıştır. Tunus'un Sidi Bouizid kentinde belediye zabıtları tarafından seyyar satıcıların tezgahlarına el konmuştur. Baharın fitilini ateşleyen olay ise tezgahına el konulmasına isyan eden sebze-meyve satıcısı Muhammed Buazizi'nin kendisini ateşe vermesidir. Hastaneye kaldırılan Buazizi tüm çabalara rağmen kurtarılamamış ve iki hafta sonra hayatının kaybetmiştir (Kırık, 2012: 90). Gerçekten de Muhammed Buazizi isimli genç, 18 Aralık 2010 tarihinde

gerçekleştirdiği eylemde sadece kendini yakmakla kalmamış aynı zamanda Arap Baharı'nın da sönmek bilmeyen ateşini yakmış ve çorap söküğü sökülmeğe başlamıştır. Arap baharı sonucunda bazı ülkelerde yönetim değişikliği nedeniyle seçimler yapılmış, bazı ülkelerin iktidarları ise reformlar yapmak zorunda kalmıştır. Bu yönetim değişikliği ve reformlara gösterilebilecek en iyi örnekler; Tunus, Mısır, Libya, Suriye ve diğer Arap Ülkeleri'nde yaşanan olaylardır.

1.1. Arap Baharı Nedir?

Arap Baharı, Arap dünyasında baskıcı ve otoriter yönetimlere karşı son dönemde meydana gelen farklı ölçeklerdeki halk hareketlerini ifade etmek ve süreci bir demokratikleşme dalgası olarak olumlu manada tanımlamak maksadıyla kullanılan anonim bir kavramdır (Doğan ve Durgun, 2012: 62).

Diğer bir deyişle; Ortadoğu ülkelerinin halkları tarafından Aralık 2010'dan günümüze kadar, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde rejim, yönetim, yönetici değişimleri başta olmak üzere değişikliklere, ülke çapında protestolara, kamu alanlarının işgaline, devlet ve polis binalarının yakılmasına, hapisane baskınlarına, revizyonlara ve yenilenmelere yol açan, protesto, ayaklanma, kalkışma, devrim, başkaldırı ve daha birçok adlandırmayla söz edilen Arap halk hareketleridir. Protestolar, Arap Dünyasında başta gelen işsizlik, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi pek çok sorun sonucunda önce Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendini yakmasıyla başlamıştır. Ardından benzer sorunlar yaşayan ülkelerde domino etkisi göstererek yayılmıştır.

Tunus halkı Muhammed Buazizi olayına duyarsız kalmamış ve 4 Ocak 2011'de yaşanan olay üzerine 5000 kişilik bir ekip ile protesto yürüyüşü yapmıştır. Göstericiler daha iyi yaşam koşulları istemişler; ancak polislerin sert müdahaleleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Ancak tepki gösterileri artarak devam etmiş ve 14 Ocak 2011'de Tunus Cumhurbaşkanı ZineEl-Abidin Bin Ali istifa etmek durumunda kalmıştır (Kırık, 2012: 90).

1.2. Arap Baharının Ortaya Çıkaran Nedenler

Arap dünyasının içinde bulunduğu işsizlik, gıda yetersizliği, enflasyon, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğünden yoksunluk, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi pek çok sorun Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn, Cezayir, İran, Irak gibi daha birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde domino etkisi göstererek bu hareketlerin ve eylemlerin yayılmasını tetiklemiştir (Dede, 2011: 23-24). Aslında

Arap baharının gerçekleşmesi sömürgecilik sonrası bağımsızlıklarını kazanan devletlerin ulusallaşma bilinçlerinin oluştuğunun göstergesidir.

Arap baharının ortaya çıkışına zemin hazırlayan faktörleri öncelikle iç ve dış faktörler olarak ayırmak gerekirse, iç faktörlere bakıldığında;

Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'da hâlihazırda var olan devletlerin, Osmanlı hâkimiyeti sona erdikten sonra ve Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Avrupalı güçlerin planlamalarıyla kurulması, bu bağlamda devletlerin ulusal bağımsızlıklarını savaşlarla değil Batı'nın lütfuyla, gizli anlaşmalarıyla kazanmış olmaları, dolayısıyla var olma mücadelesinin savaş veya kanla verilmemesinden gelen hoşnutsuzluk ve bu anlamda toplumun zembereğinin de boşalmamış olması, bunlarla bağlantılı olmak üzere sınırlarının Batı'nın menfaatleri odaklı kurulmuş olmasının Arap halkları üzerinde getirdiği eziklik duygusu; buna ilaveten Arapların 1900'lü yıllar boyunca Batı tarafından kandırılmışlık, aldatılmışlıkları, aşağılanmaları ve kuşaklardır hatta yüzyıllardır yaşamlarında bozgunlar, eşitsiz anlaşmalar, kapitülasyonlar, aşağılamaların biriktirdiği onur kırıklıkları Arap baharını tetikleyen iç nedenler olarak gösterilebilir (<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/ortadogu/3674-arap-bahari-ve-nedenleri>).

Dış faktörlere bakıldığında ise; 11 Eylül 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan saldırılardan sonra başkan George Bush tarafından bütün Müslümanların tehdit unsuru olarak görülmesi ve Haçlı seferlerinin başladığını belirtmesi, Müslüman ve Arap halklarının hain, terörist olarak gösterilmesi Ortadoğu senaryolarının tekrar devreye sokulmasına sebep olmuştur. Neticede ard arda gelen Irak ve Afganistan işgalleri günümüz isyanlarının sinyallerini vermiştir (Bayat, 2012: 3).

Arap baharının ortaya çıkmasındaki nedenler şu şekilde sıralanabilir;

Ekonomik Nedenler: İşsizlik, enflasyon, zor yaşam koşulları, gıda sıkıntısı ve ayrıca halk ayaklanmalarının ve protestoların arttığı İran, Irak, Katar, Cezayir, Suudi Arabistan, Libya, Kuveyt gibi ülkeler aynı zamanda OPEC üyesi oldukları için petrol fiyatlarındaki artış ve azalışlarda bir şekilde belirleyici konumdaydılar. 1979 petrol krizinin ardından farklı politik olaylar petrol fiyatlarında dönemlerde yaşanan fiyat artışlarına neden olurken, ekonomik başarısızlıklar, yüksek fiyatlar, işsizlik, yolsuzluk ve konut sorunu da bölgeyi her geçen gün patlamaya hazır bir bomba haline dönüştürmüştür. Çünkü 2003 Irak

savaşında Saddam rejimi yıkılırken, 27 dolar olan petrol bir yıl sonra 37 dolar olmuş ve bu fiyat artışları ise elbette ki, ihracatının büyük bir bölümü petrole bağlı olan ülkelere yaramıştır. Son 30 yılda, en düşük gelire sahip olan yüzde 20'lik kesim milli gelirden ortalama yüzde 5 pay alırken, en zengin yüzde 20 ise milli gelirin yaklaşık yüzde 75'ini almıştır (Paksoy ve diğerleri, 2012: 50). Bu durum ise gelir dağılımında adaletsizliğe neden olmuştur. Bu adaletsizlik ise diğer nedenler gibi Arap baharını tetiklemiştir.

Kültürel Nedenler: Küreselleşen dünyada artan iletişim ve ulaşım imkanlarının bir sonucu olarak halkın, özellikle de Arap gençlerinin sosyal medya üzerinden görüp, haberdar oldukları daha demokratik ülkelere ve toplumlara özenmeleri ve sisteme karşı isyan etmeleri gibi birçok neden Arap baharını fitillemiştir. Çünkü sosyal medyanın etkisi, Tunus'ta devrim günlerinde yaygınlaşmış ve devrimden sonra da hissedilmeye başlanmıştır. Fakat Mısır'da Arap Baharı'nda çok daha önceleri sosyal medya faaliyetleri organize olmuştur. Sosyal medyanın gücünü gören liderler, interneti yasaklama veya kontrol etme yoluna gitmiştir. Sosyal medya, ayaklanmalar ve protestoların kitlesel niteliğe dönüşmesinde önemli rol oynamıştır. Şiddete başvurmadan, meydanlara inip, yönetimleri protesto etmişlerdir. Mısır'da büyük kitlelerin bir araya gelmesinde, sosyal ağların etkisi yadsınamaz. Özellikle halk, Facebook üzerinden organize olmuştur. Halkın tepkisi, otuz yıllık hükümet rejiminin sona ermesine ve Hüsnü Mübarek'in yargılanmasına neden olmuştur (<http://www.inlcs.org/online/Book14.pdf>).

Uluslararası Nedenler: Başta ABD olmak üzere Batı dünyasının aktif siyasal desteği, NATO'nun Libya'daki muhalif kuvvetlere Kaddafi güçlerini bombalayarak yaptığı stratejik askeri yardımlar gösterilmektedir.

Arap Baharı'nı meydana getiren pek çok neden vardır. Ancak temel neden Arap rejimlerinin ekonomik iflasıdır. O nedenle dindar, Müslüman, Hıristiyan pek çok siyasi grup birlikte, omuz omuza Arap siyasetini sarsmıştır. Bu farklı grupları bir araya getiren ortak dinamik şudur: Ekonomik başarısızlık. Bu açıdan Arap Baharı, 1979 İran Devrimi gibi dinsel yahut Nasır olayında olduğu gibi ideolojik bir olay değildir. Arap Baharı, sıradan insanların temel meselesi olan yüksek fiyatlar, konut sorunu gibi dinamiklerin temel olarak ortaya çıkardığı bir süreçtir (Bacık, 2011: 17).

1.3. Arap Baharı'nın Etkilediği Bazı Ülkeler

18 Aralık 2010 da başlayan Arap Baharı hareketleri çok hızlı bir şekilde yayılarak Orta Doğu ülkeleri, Afrika kıtasındaki bazı kuzey ülkeleri hatta o coğrafya ile ilgisi olmayan bazı ülkeleri dahi etkilemiştir. Bu yönüyle bakıldığında bu hareketten etkilenen ülkeler: Tunus, Mısır, Libya, Yemen, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Fas, Irak, Kuveyt, Lübnan, Sudan, Suudi Arabistan, Umman, Ürdün olmak üzere uzun bir liste şeklindedir.

Ancak bu çalışmada Arap Baharını daha yoğun şekilde yaşayan ve sonunda da ciddi yaptırım ve değişikliklerin yaşandığı ülkeler ele alınacaktır.

1.3.1. Tunus (18 Aralık 2010)

Arap Baharının ilk fitilinin ateşlendiği ülkedir. Seyyar satıcılık yapan üniversiteli bir gencin kendini yakma girişimi ile başlayan süreç sadece Tunus'ta değil diğer birçok ülkede ciddi sonuçların doğmasına neden olmuştur. Ülke çapında protestoların yaşandığı, kamu mallarının talan edildiği şiddetli bir süreç yaşanmıştır. 23 yıl ülkeyi yöneten Zeynel Abidin bin Ali ve 12 yıl Başbakanlık ve çeşitli hükümet görevlerinde yer alan Muhammet Gannuşi ülkeyi terk etmesiyle devam eden süreçte politik suçlular serbest bırakılmış, iktidar partisi dağılmış ve ülke de ifade özgürlüğünün kapıları aralanmıştır (Kaya ve Hasar; 2012: 5).

1.3.2. Mısır (25 Ocak 2011)

25 Ocak 2011'den beri Mısır'da devam eden, halkı mevcut yönetime karşı seferber olmaya çağıran sokak gösterileri, protestolar ve sivil itaatsizliklerin bütünüdür Tahrir meydanı ülkenin ve Arap Baharının simgesi haline gelmiştir. Sosyal medyayı yoğun şekilde kullanarak örgütlenen halk çok büyük kalabalıklar halinde sokaklara inmiştir. Sivil itaatsizlik, protestolar ve şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Kamu alanları basılmış, hapisanelere baskınlar düzenlenmiş ve ülke tam bir kargaşa ortamının içine sürüklenmiştir. Sürecin sonunda yaklaşık 30 yıl ülkeyi yöneten Hüsnü Mübarek ülkeyi terk etmiş, iktidar partisi dağılmış, parlamento askıya alınmış ve silahlı kuvvetler yönetimi devralmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1).

1.3.3. Libya (15 Şubat 2011)

Libya, Arap Baharının belki de en şiddetli yaşandığı ülkedir. Çünkü ülkeyi yöneten Muammer Kaddafi muhaliflerce yakalanarak, yargılanmadan infaz edilmiştir. Şiddetli protestolar, silahlı çatışmalar ve şehirlerin işgaline kadar varan

süreç daha sonra gerçek anlamda bir iç savaşa dönüşmüştür. Ulusal Geçiş Konseyi kurulmuş ve yüzden fazla ülke tarafından tanınmıştır (Erdoğan ve diğerleri, 2012: 25-35).

1.3.4. Suriye (15 Mart 2011)

Arap Baharının etkisi ile ülkelerde lider ve rejim değişikliklerinin yaşanması Suriye muhaliflerini de harekete geçirmiş ve ülke çapında protestolar yaşanarak kamu mallarına zarar verilmiştir. Sadece protestolarla yetinilmeyip muhalifler silahlanarak isyan etmişlerdir. Günümüzde halen devam eden çatışma ve kargaşa ortamında muhalifler bazı şehirleri ele geçirmişlerdir. Çok büyük yıkımların ve göçlerin yaşandığı ülkede isyan bölgelerine askeri operasyonlar yapılmış ve binlerce sivil insan hayatını kaybetmiştir (<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13175677>).

1.3.5. Yemen (18 Ocak 2011)

Arap Baharının etkilediği ve iktidar değiştirdiği bir diğer ülke de Yemen'dir. Tunus ve Mısır'da yaşanan olaylar Yemen halkında da karşılık bulmuş ve çok büyük kalabalıklar halinde protesto gösterilerine başlanmıştır. Ülke çapında bazı silahlı gruplar işi ileriye götürüp çatışma seviyesine ulaştırmıştır. Yemen Aşiretler İttifakı adında bir oluşum meydana gelmiş ve bazı kasaba ve semtleri ele geçirmiştir. Bu durum diğer ayrılıkçı grupları da harekete geçirerek ülke kaos ortamına sürüklenmiştir. Olaylar neticesinde iktidardan bazı vekiller istifa etmiş ve devlet başkanı Ali Abdullah Salih dokunulmazlık verilmesi şartı ile istifa etmiştir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1).

1.3.6. Bahreyn (14 Şubat 2011)

14 Şubat 2011'de Arap Baharı'nın etkisiyle patlak veren halk isyanıdır. Halk, özgürlük ve eşitlik talebiyle sokaklarda protestolara başlamıştır. Hükümet güçleri olaylara müdahale etmiştir. Körfez İşbirliği Konseyi 'de Bahreyn'e Yarımada Kalkan Gücü adlı güvenlik kuvvetinden göndermiştir. Bazı çevreler, protestoların daha çok Şii-Sünni çatışmalarına döndüğünü belirtmiştir. Ülkede İran-Suudi Arabistan, nüfuz çekişmesi yaşamaktadır (Paksoy ve diğerleri, 2012: 50).

2. Arap Baharının Türkiye Üzerindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Türkiye'nin komşu ülkelerinde gelişen ve değişen olaylar silsilesi olarak görülen ve Arap Baharı denilen süreç sadece siyasi bir olay değildir. Bu olayın hiç

şüphesiz ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi etkileri de bulunmaktadır. Yıllardır komşuları ile istenilen düzeyde ekonomik, stratejik ve ticari ilişkiler geliştiremeyen Türkiye, son on yılda komşularla sorunsuz ve uyumlu ilişkiler kurmaya başlamıştır.

Doğal olarak geliştirilen ilişkilerin ekonomik faydalarını da görmeye başlamış olmak sürpriz değildir. Ülkenin kalkınmışlık düzeyini iyileştirmeye yönelik olarak komşu ülkeler ile yapılan ihracat-ithalat önemli göstergelerdir. Komşu ülkeler ile her geçen yıl ticaret hacimleri artmaktadır.

Bu noktada Arap Baharı denilen süreçte ilgili ülkelerdeki kargaşa, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, iç savaş ve iç çatışmalar ekonomik, siyasi, kültürel ve coğrafi anlamda ilişkide bulunulan Türkiye'yi de etkileyecektir.

Arap Baharının sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal etkileri de olmaktadır. Arap Baharının yaşandığı ülkelerden Türkiye'ye göçler yaşanmakta, gelen insanların mağdur edilmemesi adına onlar için bazı sosyal ve ekonomik maliyetlere katlanılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle Arap Baharının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri daha sonrada sosyal etkileri ele alınacaktır.

2.1 Arap Baharının Türkiye Üzerindeki Ekonomik Etkileri

Arap Baharı şüphesiz ki Türkiye'nin bölgedeki etkisini sınımıştır. 1. Dünya savaşında, 2. Dünya Savaşında, soğuk savaş dönemlerinde Türkiye'nin stratejik önemi artış ve düşüş göstermiştir. Bu dönemde de Türkiye'nin bölgesel rolü şüphesiz bir teste girmiştir. Tablo 1 ve Tablo 2'de Türkiye'nin Arap Baharının yaşandığı başlıca ülkelerle ihracat ve ithalattaki rolü test edilecektir.

Tablo1'de Türkiye'nin 2005-2012 yıllarında Arap baharının yaşandığı başlıca ülkelere yapmış olduğu ihracatın dolar cinsinden değerleri verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'nin Arap Baharının Yaşandığı Başlıca Ülkelerle Mal İhracı (000 \$)

Yıllar	Toplam İhracat	Bahreyn	Libya	Mısır	Suriye	Tunus	Yemen
2005	73.476.408	41.915	384.167	687.299	551.627	294.785	197.193
2006	85.534.676	35.303	487.261	706.353	609.417	324.893	197.869

2007	107.271.750	76.651	643.150	902.703	797.766	530.277	274.289
2008	162.027.196	308.223	1.074.288	1.426.450	1.115.013	778.098	353.605
2009	102.142.613	113.628	1.795.117	2.599.030	1.421.637	645.767	379.263
2010	113.883.219	172.024	1.932.370	2.250.577	1.844.605	713.632	330.392
2011	134.906.869	160.418	747.629	2.759.311	1.609.861	802.302	272.733
2012	152.488.652	208.802	2.139.611	3.679.431	498.853	796.759	485.937

Kaynak: TÜİK (http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12), Erişim: 05.03.2013

Tablo 1’de görüldüğü gibi, toplam ihracattaki artışlara paralel olarak, söz konusu ülkelere yapılan ihracatta da genel anlamda artışlar söz konusudur. Fakat bu artışların düzenli olmadığı görülmektedir. Arap baharı sürecinin başlaması ile birlikte, bu ülkelere yapılan ihracatta da genel anlamda azalma söz konusudur. 2011 yılı ihracat rakamlarına baktığımızda bir önceki yıla (2010) göre Mısır ve Tunus hariç, ülkelerin tamamına yapılan ihracatta azalma olmuştur. Tablo 1’deki veriler dikkate alındığında 2011 yılında altı ülkeye yapılan ihracat toplamının genel ihracat içindeki payı, bir önceki yıla göre % 1.65 civarında azalmıştır. Bu oran 2010 yılında $7.234.600/113.883.219 = \% 6.36$ iken, 2011 yılında $6.352.254/134.906.869 = \%4.71$ ’dir.

Tablo 1’de verilen ihracat değerleri dikkate alındığında Arap baharı döneminde sadece Libya’ya yapılan ihracat değerlerinde 2011 yılı bir önceki yıla kıyaslandığında ciddi bir düşüş (1.932.370.000\$’dan 747.629.000\$’a) yaşanmıştır. Bunun dışındaki bölge ülkelerine, Türkiye’nin yaptığı ihracat değerinde ciddi bir düşüş yoktur.

İhracat değerindeki düşüşün nedeni, 2011 yılının başından itibaren Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgelerinde yaşanmakta olan yönetim karşıtı halk ayaklanmaları, bu kapsamda Libya’da ortaya çıkan iç savaş ve ardından Birleşmiş Milletler kararı çerçevesinde bu ülkeye NATO tarafından gerçekleştirilen silahlı müdahale Türk müteahhitlerini derinden etkilemiştir (Sazak, 2011: 84). Çünkü yeni dönemde Türkiye ile Libya arasındaki ticari ilişkilerde en önemli belirleyici unsur Türk müteahhitlik şirketlerine yapılması gereken hak ediş ödemeleri ve gelecek

planlamalarının yeniden yapılabilmesidir. Zira 2011'in ilk 8 ayı verileri Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı değerlemeye göre Libya'ya ihracatımız % 42 oranında düşmüştür (Berksoy, 2012: 46).

Arap baharının başladığı tarih itibariyle 25 binden fazla Türk çalışanı tahliye edilmiş ve bütün taahhüt işleri durmuştur. Dolaylı olarak da Türkiye'den ihraç edilen yapı malzemeleri, gıda, tekstil ve diğer sanayi ürünleri de durma noktasına gelmiştir (Cevahir, 2012: 87).

Tablo 2'de ise Türkiye'nin 2005-2012 yıllarında Arap baharının yaşandığı başlıca ülkelerden yapmış olduğu ithalatın dolar cinsinden değerleri verilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'nin Arap Baharının Yaşandığı Başlıca Ülkelerden Yapmış Olduğu Mal İthalatı (000 \$)

Yıllar	Toplam ithalat	Bahreyn	Libya	Mısır	Suriye	Tunus	Yemen
2005	116.774.151	18.929	194.537	267.246	142.585	117.372	3.085
2006	139.576.174	44.852	241.430	392.524	187.250	150.094	439
2007	170.062.715	119.423	260.386	652.988	259.282	229.788	458
2008	201.963.574	95.516	336.325	886.237	323.697	365.381	703
2009	140.928.421	24.289	357.417	641.552	221.454	234.980	310
2010	185.544.332	71.682	425.652	926.476	452.493	280.720	1044
2011	240.841.676	111.454	139.763	1.382.216	336.646	249.790	464
2012	236.545.042	158.922	416.158	1.342.051	67.448	195.624	368

Kaynak: TÜİK (http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12), Erişim: 16.03.2013

Tablo 2'de verilen rakamlar dikkate alındığında ülkelerden yapılan ithalatta toplam ithalattaki artışa paralel bir artış yoktur. Ayrıca ithalat rakamlarında yıllara göre bir düzensizlik söz konusudur. Son yıllarda (Arap baharı süreci hariç) tablo 2'de gösterilen ülkelerden yapılan ithalatta genel anlamda bir artış gözlenmektedir. Örneğin; 2008 yılında bu altı ülkeden yapılan ithalatın toplam

ithalat içindeki payı % 0.99, 2009 yılında %1.01, 2010 yılında %1.16'dır. Ancak 2011 yılında ise bu oran %0.92'ye gerilemiştir. Bu da ithalatın Arap baharı sürecinden olumsuz etkilendiğinin bir göstergesidir.

2011 yılı ithalat rakamlarına baktığımızda bir önceki yıla (2010) göre Mısır ve Bahreyn hariç, ülkelerin tamamından yapılan ithalatta azalma olmuştur. Örneğin; Suriye'den yapılan ithalatın bu süreçten nasıl etkilendiğine bakıldığında, genel eğilime paralel gelişmeler gözlemlenmektedir. 2009 yılında Suriye'den yapılan ithalat, toplam ithalatın %0.15'ini oluştururken, 2010'da %0.24 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında Türkiye'nin Suriye'den yapmış olduğu ithalat 336.646.000 dolardır. Bir önceki yılın rakamı ile karşılaştığımızda (452.493.000 dolar) ithalattaki azalışı rahatlıkla gözlemlemek mümkündür. Bir başka anlatımla 2011 yılında bir önceki yıla göre toplam ithalat içindeki payı yaklaşık %0.14'e gerilemiş, yani %0.10 azalmıştır. Bu da Arap Baharının Suriye'den yapılan ithalatı olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Yukarıda verilen rakamsal bilgiler ışığında Arap baharı sürecini yaşayan 6 ülke ile Türkiye'nin ithalat-ihracat ilişkisi değerlendirildiğinde bu sürecin Türkiye'nin cari açığını nasıl etkilediğini görebiliriz. 2010 yılında bu ülkelere yapılan ihracat toplamımız 7.243.600.000\$ iken bu ülkelere yapılan ithalat toplamımız 2.158.067.000\$'dir. Uluslararası mal ticareti yani ithalat-ihracat farkını ifade eden ve cari açığın bir ayağını oluşturan dış ticaretimiz 5.085.533.000\$ fazla vermiştir. Ancak Arap baharı sürecinde (2011 yılında) bu ülkelere yapılan ihracatımız 6.352.254.000\$a düşerken, ithalatımız 2.220.333.000\$ olmuştur. Bunun sonucu olarak da 2010 yılında dış ticaretimiz 5.085.533.000\$ fazla vermiş ve 2011 yılında bu rakam 4.131.921.000\$a düşmüştür. Sonuç olarak bu süreç, değerlendirilen altı ülke ile olan dış ticaretimizi olumsuz etkileyerek dış ticaret fazlamızı 953.612.000\$ aşağı çekmiştir.

2.2. Arap Baharının Türkiye Üzerindeki Sosyal Etkileri

Arap Baharı ile ortaya çıkan toplumsal başkaldırı, hem ülkedeki sosyal yapıya ve hem de ekonomik yapıya çok büyük etki etmiştir. Orta Doğu'da yaşanan ve yaşanmakta olan olaylar öncelikli olarak Arap halklarının meşruiyetten uzak yönetimlerine karşı gösterdikleri kararlılık Arap dünyasında bir şeylerin değişmeye başladığının ve hep boyun eğmeye alışan Arap halkının artık uyandığının göstergesidir (<http://www.turksam.org/tr/a2785.html>).

Ancak bu uyanışın en büyük bedeli Suriye örneğinde olduğu gibi değişimi akışına bırakmayan ve değişime direnmeye çalışan binlerce masum insanın canına mal olmuştur. Bu başkaldırının Türkiye üzerindeki sosyal etkilerini özellikle Suriye'deki savaş ortamından kaçarak daha güvenli bir yaşam alanı oluşturmak için kendi ülkelerinden Türkiye'ye sığınanların oluşturduğu mülteci grubu ile açıklamak mümkündür. 2 Nisan 2013 AFAD (Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) verilerine göre Türkiye'deki barınma merkezlerindeki Suriyeli mültecilerin sayısı 191.993, hasta-yaralı sayısı 242, refakatçi sayısı ise 87'dir. Tablo 3'te Suriyeli mültecilerin il bazındaki son durumları verilmektedir.

Tablo3: Barınma Merkezlerindeki Mültecilerin Son Durumları

İl	Mülteci sayısı	İl	Mülteci sayısı
Hatay	14.808	Kahramanmaraş	15.910
Gaziantep	30.649	Osmaniye	7.716
Kilis	13.398	Adıyaman	9.942
Şanlıurfa	90.532	Adana	8.709

Kaynak: <http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848>, Erişim: 12.04.2013

Tablo 3'deki mültecilerin toplamı dikkate alındığında bu rakam Türkiye'deki bazı illerin(Kilis: 114.724, Ardahan: 133.756, Bayburt: 97.358, Tunceli: 93.584, Iğdır: 168.634) nüfus sayısından daha fazladır.

Türkiye ilk başta yaşanan insanlık dramına kayıtsız kalmamak ve Suriye'deki çatışmalardan kaçan insanlara sığınacak yer sağlamak adına sınırlarını mültecilere açmıştır. Ancak ülkeye mülteci girişi hızla devam etmiştir ve mülteciler için Türkiye'nin 8 ilinde çadır kentler kurulmuştur. Burada sorun teşkil eden hususlar Türkiye'nin ne kadar mülteci barındırabileceği, ülkeye ne kadar daha mülteci gireceği ve mültecilerin hukuki statüsüdür. Türkiye yaşanan şiddet olaylarında mülteciler için kurduğu kamplarda mültecilerin yiyecek, içecek, barınma, sağlık, okul gibi ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ancak bu kurulan çadır kentler geçici bir süreliğine kurulmuştur ve buradaki mültecilerin geleceğinin ne olacağı muallaktır. Ayrıca her geçen gün Suriye'den Türkiye sınırına geçen mülteci

sayısının artması Türkiye ile Suriye hattındaki tansiyonun gerilmesine sebep olmuştur.

Türkiye ile Suriye hattında gerilen tansiyon bundan sonraki meselelere de yansiyacaktır. Yaşanan mülteci krizinde ise Türkiye her ne kadar var olan bir insanlık krizine kayıtsız kalmamak adına sınırlarını açsa da bu durum da ilişkilere sekte vuran bir unsur olmuştur. Beşar Esad babasından devraldığı devleti kendisininmiş gibi görmeye devam ettikçe ve uluslararası toplumun çağrılarını kulak asmadıkça can kaybı daha da fazla olacak, çözümsüzlük ve şiddet devam edecektir. BM'nin de herhangi bir somut adım atmaması ancak mültecilere sınırları açma gibi konularda mültecilerin sığındığı ülkelere baskı yapması Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bu devletlerin omzuna yük bindirmektedir. Geçici bir süre kalmak üzere çadır kentlere yerleştirilen bu mülteciler buldukları ülkeler için sorun teşkil etmektedirler ve etmeye de devam edeceklerdir (<http://www.turksam.org/tr/yazdir2785.html>).

SONUÇ

Yüzyıllar boyu Osmanlı egemenliği altında barış ve kardeşlik içinde yaşayabilen Ortadoğu ve Afrika halkları, son yüzyılda hamisiz kalmış ve Osmanlı'nın çekildiği/çekilmek zorunda bırakıldığı topraklar da dış güçlerin de tesiri ile diktatörler, tiranlar ve zalim idareciler boy göstermiştir.

Orta Doğu diye tabir edilen bölgenin zengin petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarının üzerinde bulunması, enerji ihtiyacı hat safhada olan Avrupa, Amerika ve Rusya gibi gelişmiş ülkelerin ilgilerini ve bakışlarını bu coğrafyaya çevirmiştir. Bu coğrafyaya dönen sadece ilgi ve bakışlar olmamış, buralar için her devletin bir planı ve politikası olmuştur. Geliştirilen bu politikalar gereği olarak da ilgili ülkelerdeki rejimler ve yöneticiler söz dinleyen ve istenilen yönetimi sergileyen olmalı idiler. Bunun karşılığı olarak ülkeyi on yıllarca idare eden diktatörler ve yakınları sefahat ve rahat içinde yaşarken halk sıkıntı ve sefalet içinde kalmıştır.

21. yüzyılda dünyanın küreselleşmesi, iletişim ve haberleşme olanaklarının artması ile başka ülkelerin rahat ve müferrah hallerine bakan bu ilgili ülkeler rahatsızlıklarını dile getirmeye başlamışlardır. Arap baharı sürecinde önemli bir yer tutan sosyal medya da bu sürecin hızla yayılmasına ve insanların birlikte hareket etmeleri için bir araya gelmelerine neden olmuştur. Yaşanan şiddetli

protestolar, zarar gören masum insanlar, işlemez hale gelen kamu idareleri, devrilen rejimler ve yıkılan diktatörler hepsi bu sürecin bir parçası olmuştur.

Tarihten gelen bağlar ve günümüzde de devam eden ekonomik, ticari ve insani ilişkiler nedeni ile Türkiye’de bu süreçten etkilenmiştir. Öncelikle bu coğrafyadaki insanların akrabalık bağları hala devam ettiğinden dolayı en çok etkilenme insani yönüyle yaşanmıştır. Daha sonra komşu ülkelerde yaşanan bu sıkıntılı duruma kayıtsız kalınmamış ve kapılar onlara açılmıştır. Türkiye’deki bazı illerin nüfusundan fazla sayıda insan, misafir edilmeye devam edilmektedir. Bu durum ise meselenin sosyal boyutudur. Komşularımızla yaptığımız ithalat ve ihracat, o ülkelere Türkiye ye gelen turistler, Türkiye’den o ülkeye yatırım için giden iş adamları; bütün bunların sonucunda Türkiye olumsuz yönde etkilenerek ekonomik kayıplar yaşamış ve yaşamaktadır.

Son olarak da Türkiye’nin Müslüman kimliğe ve demokratik bir idareye sahip oluşu, komşularımız olan ve hem dini hem de insani ortak paydalarımız olan bu ülkelere örnek teşkil etmektedir. Günümüzde her şeyden daha çok ihtiyacımız olan barış ve huzurlu bir dünya için Türkiye’nin de üzerine düşen temsil görevini en iyi şekilde yerine getirerek, bize bir noktada rol model gözüyle bakan ülkelerle tecrübelerini paylaşarak onların iyi bir demokrasi ve yaşam standardına kavuşmalarına yardımcı olmalıdır.

KAYNAKÇA

BERKSOY, Binhan Oğuz, “Sektörel Olarak Komşu Ülkelerde Türkiye’nin İhracat Potansiyeli”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2012-28.

BACIK, Gökhan, “Arap Baharı’ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın Geleceğine Bakmak” Müsiad Çerçeve Dergisi, 57, 2011, ss.16-20.

BAYAT, Sevgi, “Arap Baharı Ve Saddam Hüseyin”, 2012, ss. 1-13.

CEVAHİR, Yusuf, “Arap Baharı’nın Türkiye’ye Ve Ekonomimize Etkisi”, Müsiad Çerçeve Dergisi, 57, 2011, ss.85-87.

Dede, Alper, “TheArabUprisings: DebatingtheTurkish Model”, *InsightTurkey*, Cilt: 13, No: 2, 2011, ss.23-32.

DOĞAN, Gürkan ve DURGUN, Bülent, “Arap Baharı Ve Libya: Tarihsel Süreç Ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:15, 2012,ss. 61- 90.

ERDOĞMUŞ ve diğerleri, “Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye’de Halk Ayaklanmaları”, Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırma Merkezi, 2012, ss.25-35.

KAYA, Esra ve HASAR, Hatem, “Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye’de Halk Ayaklanmaları”, Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yakın Doğu Araştırma Merkezi, 2012, ss. 5-12.

KIRIK, Ali Murat, “Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya- Birey Etkileşimi Ve Toplumsal Dönüşüm”, 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum, Kuruluş, 2012, ss. 87-98.

PAKSOY ve diğerleri, “Arap Baharı’nın Sosyo-Ekonomik Etkileri: Türkiye-Suriye Karşılaştırması”, II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim 2012, ss.48-58.

AFAD, “Barınma Merkezlerinde Son Durum”, <http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848>, [Erişme Tarihi: 12.04.2013

Arap Baharı, http://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1, [Erişme Tarihi: 11.03.2013

BBC News, “Syria protests: Security forces shoot at mourners”. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13175677>. Erişim tarihi: 04.02.2013

KORKMAZ, Ali, “Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü”, <http://www.inlcs.org/online/Book14.pdf>, [İndirme Tarihi: 22.01.2013

TUİK, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12, [Erişme Tarihi: 05.03.2013/16.03.2013

ÖZTÜRK, Havva, “Arap Baharı ve Mülteci Sorunu”, <http://www.turksam.org/tr/a2785.html>, [Erişme Tarihi: 09.03.2013

TEKEK, Murat, “Arab baharı ve nedenleri”, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/ortadogu/3674-arap-bahari-ve-nedenleri>, [İndirme Tarihi: 23.01.2013

